

K PODÍLU ORGANIZACÍ SSM NA FORMOVÁNÍ IDEOVĚ POLITICKÝCH NÁZORŮ A POSTOJŮ VOJÁKŮ V ZÁKLADNÍ SLUŽBĚ

Podplukovník PhDr. Bohuslav Kukla
podplukovník PhDr. Bronislav Pazdera

Trvalým úkolem při výchově vojáků ČSLA je dosažení vysokého stupně socialistického uvědomění, které se projevuje kladným vztahem k budování a obraně socialistické vlasti. Takovéto cíle můžeme dosáhnout pouze systematickým, všestranným a cílevědomým utvářením jejich světového názoru na základě učení marxismu-leninismu. Jde o náročný úkol, jehož význam zvyrazňuje fakt, že naše armáda je třídně politickým nástrojem dělnické třídy a všeho pracujícího lidu. Podílejí se na něm všichni vojenskovochovní činitelé od velitelů, politických pracovníků, základních organizací KSČ až po vojenský tisk, rozhlas, film a televizi. Mezi tyto významné výchovné činitele, který od svého založení vykonal mnoho při formování vyhraněných třídně politických a internacionálních postojů a názorů mladé generace, patří i Socialistický svaz mládeže.

Organizace Socialistického svazu mládeže v armádě jsou nedílnou součástí celostátní společenskopolitické organizace dětí a mládeže v naší vlasti. Při plnění výchovných úkolů spolupracují s veliteli, politickými pracovníky a ZO KSČ. Aktivně se podílejí na utváření a upevňování politického uvědomění svých členů, vedou je k příkladnosti v kázni a k iniciativnímu plnění vojenských povinností. Rozvíjejí a podporují zájmy vojenské mládeže, které přispívají k plnění úkolů obrany socialismu, k všestrannému upevňování připravenosti ČSLA. Pomáhají řešit a uspokojovat takové zájmy a potřeby, které vytvářejí pevný vztah členů ke své organizaci a které přispívají k harmonickému rozvoji osobnosti mladého člověka.

Od ustavujících schůzí SSM v dubnu 1970 prošly organizace SSM významnou etapou vývoje. Postupně upevňovaly svou autoritu, své místo při ideově výchovném působení nejen na členy, ale na většinu vojáků v základní službě. Celoarmádní aktiv k závěrům XV. sjezdu KSČ ocenil, že svazácké organizace v armádě úspěšně plní své poslání, že se jim především dařilo plnit úkoly v ideově výchovné činnosti.

Tyto cenné výsledky představují náročnou, systematickou a obětavou práci celého funkcionářského aktivu SSM. Těmto výsledkům předcházela v minulých letech trpělivá a náročná práce. Na dosažené výsledky v armádě, hlavně při formování marxisticko-leninského světového názoru vojenské mládeže, jejího revolučního myšlení, poukázala v minulých letech řada našich představitelů. Např. na celarmádní konferenci k 55. výročí založení KSČ v březnu roku 1976, náčelník HPS

ČSLA konstatuje: „Naše zkušenosti a závěry z provedených výzkumů jednoznačně potvrzují, že došlo k pozitivním posunům v myšlení drtivé většiny příslušníků armády.“

Na pozitivním posunu v myšlení vojenské mládeže má bezesporu podíl i práce a činnost organizací SSM. Na některé konkrétní tyto jevy chceme poukázat v článku, který se opírá o jeden z větších výzkumů myšlení, názorů a postojů vojáků v základní službě, uskutečněného na celoarmádním reprezentativním vzorku. Jme si přitom vědomi určité omezenosti použitého materiálu, který nepostihuje činnost organizací SSM v její dynamice, i toho, že jde o stav před několika lety. Nicméně se domníváme, že pro informaci stranickopolitických orgánů, velitelů, popřípadě funkcionářů SSM, mohou uvedené údaje posloužit nejen jako upozornění na vývojové tendence v myšlení vojáků, jako důkaz podílu organizací SSM na formování ideově politických postojů svých členů, vztahu k vojenské službě a své organizaci, ale být i námětem k zamyšlení a orientaci k dalšímu výchovnému působení a činnosti.

Výsledky byly získány jako součást širšího koncipovaného výzkumu. Nemůžeme je tedy absolutizovat, jde spíše o určitou sondu do politických a ideových postojů vojáků v základní službě v souvislosti s organizovaností a vlivem Socialistického svazu mládeže. Charakterizovat je budeme na názorech a postojích vojáků—svazáků v těchto oblastech:

- vlastenecké a internacionální postoje;
- postoj ke kapitalismu, názory na podstatu a vznik válek;
- zájem o aktuální vnitropolitické a mezinárodně politické dění a hodnotová orientace;
- vztah k vojenské základní službě, k velitelům, vojenským činnostem a vojenské kázi;
- vztah k organizaci SSM.

Internacionální a vlastenecké postoje

Klíčovou otázkou pokrizového období, kolem níž se vedlo mnoho diskusí, byla otázka vztahu k SSSR jako rozhodujícího kritéria internacionálního postoje mladých lidí. Vybranému reprezentativnímu vzorku vojáků základní služby, svazákům i nesvazákům byla položena tato otázka:

„Pravděpodobně jste slyšel, že hlavním projevem internacionalismu je kladný vztah k SSSR. Jaký je Váš názor?“

Vyhodnocením bylo zjištěno, že 32,2 % svazáků pokládá toto kritérium za velmi správné, 48,1 % za správné, 12,0 % má o tomto tvrzení určité pochybnosti a 2,8 % nepokládá toto kritérium za správné. Celkem 4,9 % svazáků se nevyjádřilo. Méně pozitivních výpovědí obsahuje analýza postojů nesvazáků. Přes celkově pozitivní výraz internacionálního postoje vojáků, který se dá na základě zjištěných faktů předpokládat u většiny mužské populace, nemůžeme zavírat oči před skutečností, že téměř jedna třetina nesvazáků a jedna pětina členů SSM nepokládá vztah k SSSR za hlavní projev internacionalismu. Výrazně se ukazují rezervy, které v internacionální výchově vojáků v základní službě přetrvávají. V názorové oblasti se tyto postoje mohou projevit nedoceňováním úlohy SSSR v současném světě, zlehčováním pomoci, kterou SSSR poskytuje socialistickým zemím a všem pokrokovým silám na celém světě.

Internacionální postoje není možné dost dobře kvalifikovat bez posouzení postojů vlasteneckých. Proto bylo obsahem výzkumu i zkoumání vlasteneckých postojů. Abychom se co nejvíce přiblížili mentalitě vybraného vzorku vojáků, nabídli jsme respondentům stanoviska pomyslné diskuse tří vojáků, z nichž jedno stanovisko vyjadřovalo převážně nacionalistický postoj, druhé správný vlastenecký a internacionální postoj a třetí stanovisko bylo více méně kosmopolitické. Soubor výpovědí respondentů vyzněl velmi pozitivně. 81,2 % svazáků a 70 % nesvazáků zaujalo zcela správný vlastenecký a internacionální postoj. Nacionalistický nebo kosmopolitní postoj vyjádřilo 18,8 % svazáků a 30 % nesvazáků. Vezmeme-li v úvahu, že na řešení konkrétní, ale suponané diskuse má vliv celá řada těžko zjistitelných vlivů, můžeme říci, že výsledek dokumentuje převažující vliv intenzivní ideové výchovné práce mezi vojáky, včetně vlivu ZO SSM. Ukazuje zároveň nezbytnost dalšího a jednotného formování internacionálních a vlasteneckých postojů s využitím současných faktů a údajů, s cílevědomými „prověrkami“ těchto postojů v praktické činnosti, v práci pro společnost, v politickoideové angažovanosti mladých. Jde o směr ideové výchovné práce nejen mezi vojenskou mládeží, ale mezi mladou generací naší republiky vůbec.

Postoj ke kapitalismu, názory na podstatu a vznik válek

V průběhu vojenské služby nabývají negativní postoje vojáků ke kapitalismu a intenzitě. Členové SSM mají postoje ke

kapitalismu a ozbrojeným silám kapitalistických států výrazně zápornější. Proti ostatním vojákům mají členové SSM mnohem optimističtější názor na vývoj světa směrem od kapitalismu k socialismu, jsou ve většině pevně přesvědčeni o vítězství socialismu nad kapitalismem, vidí v socialistickém společenském zřízení své vlastní životní jistoty. Tato stanoviska byla získána analýzou odpovědí vojáků na celý komplex koordinovaně uspořádaných otázek, v nichž se vyjadřovali k problémům, jako např.: který společenský systém může odstranit sociální nerovnost na světě; zda si mládež přeje, aby se vyvíjel k socialismu; co je hlavním předpokladem k odvrácení třetí světové války: co je příčinou vzniku válek apod.

Přes zjištěné pozitivní výsledky výzkum potvrdil, že část mladých lidí, vojáků v základní službě, má dosud iluze o kapitalistickém systému, idealisticky posuzuje možnosti vzniku válek, přeceňuje některé dílčí negativní jevy, které se v naší společnosti vyskytují. Proto je úkolem základních organizací SSM dále ukazovat mladým lidem přednosti socialistického zřízení v celém komplexu jevů, pod zrcelným úhlem vývoje lidské společnosti vůbec. Zároveň s tím je nezbytné, aby se hrály významnější roli při objasňování vojenské politiky strany, více a konkrétněji vštěpovaly členům i nesvazákům, co je zdrojem válek, jaké typy válek se vyskytují a co je třeba dělat, aby příprava k obraně socialistické vlasti byla co nejúčinnější.

Zájem o aktuální vnitropolitické a mezinárodně politické dění a hodnotová orientace

Pozornost mladých lidí k vnitropolitickým a mezinárodně politickým událostem stále roste. Ve srovnání s předešlými výzkumy došlo v tomto směru k značnému pokroku. 68 % vojáků výzkumného vzorku projevuje soustavný zájem o vnitropolitické a mezinárodně politické dění, 8 % jen příležitostně a 24 % se o ně nezajímá. Pozitivnější stav je u členů SSM. 74 % svazáků má soustavný zájem o mezinárodní a vnitropolitické dění a 4 % se zajímá o ně příležitostně. Tyto údaje zřejmě souvisí s pozitivnějším názorem svazáků na přednosti socialismu, s jejich větší společenskopolitickou angažovaností.

Obdobná tendence se projevuje při analýze hodnotové orientace vojáků. U členů SSM dominuje zřetelně preference vyšších hodnot, jako je např. obrana socialistické vlasti, obrana socialismu ve

světě, věrnost vojenské přísaze, vzorný výkon vojenské základní služby apod. Nesvazáci více dávají přednost takovým hodnotám, jako je krása, být populární, mít úspěch. Vysokou frekvenci v celkovém souboru hodnot měly hodnoty poznání a estetické. To by nebylo jistě špatné, jestliže tyto hodnoty jsou spojeny s ideově politickým obsahem. To však nemohl náš výzkum postihnout. Můžeme jen vyslovit domněnku, že v uznání těchto hodnot zejména u nesvazáků existovala jistá apolitičnost.

Zjištěný stav ukazuje nutnost cílevědomého formování mravních hodnot mladých lidí, jako součást formování vědeckého světového názoru, nutnost trvalého posilování zájmu o dění uvnitř naší vlasti a za jejími hranicemi.

Vztah k vojenské základní službě, k velitelům, vojenským činnostem a vojenské kázní

Vztah k vojenské základní službě má řadu ukazatelů. Při jeho zkoumání hraje zpravidla rozhodující roli fakt, jak subjekt výzkumu hodnotí vojenskou základní službu z hlediska osobní užitečnosti. Proto jsme zjišťovali názory vojáků na osobní užitečnost vojenské základní služby. Hodnotili-li členové SSM pozitivně osobní užitečnost vojenské základní služby ze 79,2 % (negativní stanovisko mělo 4,1 % svazáků a nevyjádřilo se 16,7 % svazáků), pak vojáci základní služby — nesvazáci se pozitivně vyjádřili jen ze 65,2 %; negativní postoj zaujalo 26,9 % a 7,9 % se nevyjádřilo. Tyto údaje musíme brát pouze orientačně, neboť ve vztahu k vojenské službě se promítá zprostředkovaně vztah k jednotlivým vojenským vychovatelům, vojenské kázní a režimu apod. 77 % dotazovaných vojáků zaujímá kladný vztah k důstojníkům (z toho 82 % členů SSM a 72 % neorganizovaných) jen 13 % se vyslovilo negativně (z toho 14 % členů SSM a 20 % neorganizovaných).

V rámci výzkumu jsme položili respondentům otázku: „Jakými zásadami se řídíte, když vidíte zjevné porušení vojenské přísahy, řádů a předpisů?“ Respondenti mohli vybrat odpověď z těchto možností: 1. ihned zasáhnout; 2. ohlásit veliteli; 3. dělat, že porušení kázně, vojenské přísahy a řádů nevidí; 4. sympatizovat s porušením kázně; vojenské přísahy a řádů, a to buď proto, že by bylo nekamárácké zasahovat, oznámení by bylo projevem špihounství a donašečství, nebo i proto, že se porušování vojenské kázně sám dopouštím a nemám proto morální právo

cokoli podniknout. Je potěšitelné, ale ne uspokojivé, že pozitivní varianty (odpověď č. 1 a 2.) zvolilo 48 % respondentů (z toho svazáci 51,6 %, a nesvazáci 44,8 %). Vysoké procento je však těch, kteří zvolili negativní odpovědi. Celkem to činí 31,6 % (z toho svazáků 29,2 %, nesvazáků 34,0 %); 20,4 % se nevyjádřilo, což může ovšem znamenat spíše negativní stanovisko.

Z těchto údajů vyplývá, že vztah k vojenské základní službě je v dílčích ukazatelích značně diferencovaný, že však v každém z nich právě členové SSM zastávají stabilně pozitivní stanoviska. Nejvýrazněji se angažovaná politická orientace členů SSM projevuje ve vztahu k vojenským normám. Je možné, že do zjištěných rozdílů vstupují některé odlišnosti mezi jednotlivými útvary. Část svazáků může být od útvarů, kde více vynikají svým pozitivním postojem nad celkově horší průměr jednotky. Zároveň musíme vzít v úvahu, že pozitivní postoj ke kázni nemusí vždy znamenat odpovídající chování.

Vztah k organizaci SSM

Vztah k organizaci SSM jsme zkoumali na základě několika vybraných kvalifikačních znaků, o nichž můžeme soudit, že v tomto vztahu dominují.

Prvním z nich je motivace vstupu do SSM.

Přes výrazné pozitivní motivace vstupu do SSM (celkem 67,9 % respondentů) je poměrně vysoké procento těch, kteří si členstvím v SSM chtějí zajistit výhodnější postavení, tudíž vstupují do svazácké organizace z určitého prospěchářství a pravděpodobně tomuto postoji odpovídá jejich svazácká práce. Svědčí o tom údaje, které vyplynuly z analýzy stanovisek k otázce: „S jakým zájmem pracuje většina členů v organizaci SSM ve vaší jednotce?“ 50,3 % hodnotí zájem členů pozitivně; 39,0 % negativně; 10,7 % má nevyhraněné názory.

Za těmito údaji můžeme spatřovat i pasivní část členů SSM, kteří z různých důvodů nevyvíjejí žádoucí efektivní čin-

nost, jsou spíše ve vleku aktivního jádra svazácké organizace.

Jedním z důležitých aspektů vztahu vojáků k organizaci SSM je úroveň podmínek, kterou vytvářejí velitelé, političtí pracovníci, stranické organizace. Zaměřili jsme se na analýzu subjektivních odpovědí vojáků základní služby a dospěli jsme k těmto výsledkům: 42,6 % vojáků hodnotí podmínky pro práci organizace SSM v armádě zcela pozitivně; 45,3 % vojáků hodnotí podmínky pro práci organizací SSM v armádě negativně, tedy jako horší než v civilním sektoru; 12,0 % vojáků se nevyjádřilo.

Zarážející údaj o méně příznivých podmínkách pro práci organizací SSM v armádě (ve srovnání s podmínkami práce organizací SSM v civilu) bylo nutné dále analyzovat. Zajímalo nás v této souvislosti, kdo a v jaké míře zaujal tento negativní postoj. Pozoruhodné jsou tedy údaje: 29,9 % nesvazáků se domnívá, že v armádě jsou horší podmínky pro práci organizací SSM; 32,8 % členů SSM se domnívá, že v armádě jsou horší podmínky pro práci organizací SSM.

Z počtu členů SSM 35,5 % funkcionářů SSM, tedy více jak jedna pětina, považuje podmínky pro práci organizací SSM v armádě za horší.

Vezmeme-li v úvahu i mínění mladé generace o tom, s jakou mírou úspěchu se setkává v mládežnických organizacích uskutečňování původních přání mladých lidí, vyjádřených do značné míry motivací vstupu do SSM, pak nezbyvá než konstatovat, že svazáckým organizacím v armádě a jejich řídicím článkům připadá mimo jiné i do budoucna důležitý úkol: dále přibližovat svazáckou činnost zájmům a potřebám mladých lidí v armádě. V souvislosti s tím je nutná výraznější podpora velitelských a politických orgánů, jejímž projevem by měla být optimalizace podmínek pro práci svazáckých organizací, zlepšení metodicko-instruktorské, kulturní a sportovní činnosti. Samy organizace by měly v této souvislosti vynalézat i iniciativněji hledat konkrétní a přitažlivější formy činnosti, více spojovat ideově politickou práci i s organizováním aktivního odpočinku a zábavy.

Shrnutí

Hlavní zjištěné skutečnosti nás opravňují k závěru, že v ideově politických názorech a postojích vojáků základní služby naprosto převažují pozitivní tendence jako výsledek cílevědomé ideově výchovné práce.

Ideově politické postoje a názory rozhodující většiny vojáků charakterizuje identifikace se základními hodnotami socialismu a s pochopením skutečností, že v dnešním třídně rozděleném světě i nadále trvá reálná možnost ohrožení těchto

hodnot imperialismem, že pevně spojenectví se Sovětským svazem a s ostatními zeměmi socialistického tábora je hlavní podmínkou i obrany naší socialistické vlasti.

Členství a příslušnost vojáků k SSM je jedním z nejvýznamnějších znaků, kterým se v úrovni ideově politického myšlení i ve vztahu k vojenské službě vojáci výrazně odlišují. Toto zjištění je cenné proto, že kritériem ideově výchovné práce jsou a budou vždy výsledky v utváření myšlení vojenské mládeže, v našem případě členů SSM, a v optimálních podmínkách i jejich přístup k úkolům bojové a politické přípravy a angažovanosti za politiku KSČ v útvarech, jednotkách i na veřejnosti. V tomto směru můžeme pozitivně hodnotit i skutečnost, kterou naznačil empirický výzkum, že svazáci a zvláště funkcionáři SSM výrazněji preferují takové vyšší hodnoty, jakými jsou obrana socialistické vlasti v její internacionální podmíněnosti a věrnosti vojenské přísaze. Tito vojáci se v průměru vyznačují pozitivnějšími ideově politickými názory na vnitropolitické a mezinárodně politické otázky. Funkcionáři SSM prokazovali i lepší politické znalosti. Mají soustavnější zájem o politické dění, jejich politické postoje jsou vyhraněnější. Právě u této podskupiny se projevuje nejzápornější vztah ke kapitalistickému společenskému řádu a k západoněmecké armádě.

Úroveň ideově politických názorů a postojů členů a funkcionářů SSM je výrazným motivačním prvkem a faktorem, který ovlivňuje jejich vztah k vojenské základní službě jako celku i k jejím dílčím stránkám. Významným činitelem rychlejšího sociálního i morálně politického dozrání je zřejmě kolektivismus svazáků, který předpokládá preferenci společenských zájmů před osobními zájmy.

Rada vojáků, nečlenů SSM, projevuje

také v mnoha případech správné politické názory a má v tomto směru i pozitivní ideově politické postoje; přesto však nenachází dosud cestu do mládežnického kolektivu. Příčina může být v tom, že přitažlivost práce v SSM v některých jednotkách není pravděpodobně dosud na dostatečné úrovni. Rozhodujícím faktorem by mělo být tedy především to, aby veškerá mládež přispěla vlastním podílem k prohloubení všech funkcí organizace mládeže v jednotkách, podněcovala jejich aktivitu. Otázka přitažlivosti SSM zřejmě zahrnuje dva vzájemně spjaté problémy; přitažlivost obsahu i forem činnosti i přitažlivosti sociálního prostředí.

Souhrnně můžeme konstatovat, že ideově politická a vojenská orientace je ve srovnání s ostatní mládeží výrazně pozitivní. Skupinový vliv ideově stmelěných kolektivů na ostatní vojáky je jednou z důležitých rezerv účinnosti ideově výchovné práce. V tomto smyslu komunistické strana vždy považovala politiku vůči mládeži za jednu z nejvýznamnějších součástí stranické politiky. Z hlediska takových přístupů, kdy se naše pozornost obrací k budoucnosti, kdy se domýšlí následky dnešních opatření, vystupuje problematika výchovy mládeže zvláště do popředí. Je zcela přirozené, že řešení problémů mládeže v současnosti je zároveň řešením problémů naší společnosti do budoucnosti. Právě dnešní mládež bude v plné šíři realizovat další plány socialistické a komunistické výstavby. Proto půjde v dalším období hlavně o to, aby si mladí příslušníci armády osvojovali základy vojenského světového názoru, chápali a aktivně prosazovali politiku Komunistické strany Československa, aby z nich vyrůstali obětaví obránci a budovatelé socialistické vlasti, prodchnutí socialistickým i proletářským internacionalismem, připravení dát všechny síly, a bude-li to zapotřebí, i život pro obranu socialismu.